

lom” önszerveződésének követelményét. (Nézeteket Eötvös 1846-ban megjelent *Reform* című munkája fejtette ki.) Ők foglalkoztak nálaunt először módszeres szakmai felkészültséggel államtudománnyal, politikaelmélettel, s ők fejtették ki, határozták meg pontosan a polgári politikai intézményrendszerrel kapcsolatos fogalmakat. Midőn 1844-ben a kormányának ügyes manőverrel sikerült Kossuthot „lemondatni” a Pesti Hírlap szerkesztőségéről, a centralisták vetették át a lapot, amelynek szerkesztője Szalay László lett. Az előfizetők száma néhány hónap alatt tizedére csökkent, jelezve, hogy az olvasókat nemigen érdeklik a centralisták tudományos színvonalú politikaelméleti fejtegetései, amelyeket „szobanuódós papíros gondolatoknak” tartottak.

A centralisták és a reformellenzék többsége közötti nézeteltérés a legfontosabb rendi politikai intézmény, a megye szerepe és jövője körül alakult ki. Eötvösök úgy vélték, hogy jelen formájában a megyerendszer a legfőbb akadály a minden reformnak. (Ezt mutatja be szemléletesen Eötvös 1845-ben megjelent regénye, *A falu jegyzője*.) Kossuth számára viszont a megye legbecsebb nemzeti intézményünk, amelyet a polgári Magyarországon is – természetesen korszerűsített formában – meg kell őrizni. Eötvösök nem akartak a liberális ellenzék táborában szakadást okozni, s felhagytak a megye elleni támadásaikkal; másik kedvenc gondolatuk, a felelős kormány viszont a liberális program fontos részévé vált. A Pesti Hírlap 1846-tól – Csengery Antal szerkesztésében – ismét az egész ellenzék szócsövé lett.

Miután az adminisztratív rendszer némi sikereket ért el a megyei ellenállás lecsendesítésében, az *újkonzervatívok* pártját *szerveződték*. A párt programját 1846 novemberében Szécsen Antal gróf ismertetete. Kijelentte, hogy pártolják „az okszerű haladást”, komolyan tekintik a kormány elhatározását, hogy „lényeges javításokat” tartalmazó javaslatokat fog a diéta elé terjeszteni, s mindent meg fognak tenni, hogy „a szükséges törvényhozási intézkedések a legközelebbi országgyűlésen okvetlenül létrejöjjenek”. *

Ezzel a fennálló rendszert csak javítgató, szerény programmal a konzervatív párt „hadat izent az ellenzéknek”. Az ellenzék különböző irányzatának közös nevezője hozása, egységes ellenzéki program kialakítása nem volt könnyű feladat. A fő problémát a közteherviselés, a nemesi adózás kérdése jelentette, amelyet az egyetemes kérdésben reformpárti megyék többsége sem akart vállalni. Pedig Kossuth új lapjában, a *Hetilapban* kifejtette, hogy ez az érdekegyesítés legfontosabb eszköze. A közteherviselés, a minden birtokos által fizetett földadón alapuló polgári adórendszer szükséges az állami kárpótálással történő kötelező örökösátsághoz, amelyet a polgári átalakulás központi kérdésének tekintett. Az ingadozó birtokos nemeknek lökést adtak az 1846. évi galíciai események: az

* Pálkossy Gábor (szerk.) *Magyarország története a 19. században*. Szöveggyűjtemény. Bp. 2003, 176–185.

abszolutizmus ellen nemzeti jelszavakkal fellépő, de parasztiat kiméletlenül kihasználó lengyel nemesség felkelését a kormány a paraszti tömegek segítségével verte le.

Végül 1847 tavaszán hosszas vajúddás után megszületett a liberális ellenzék programja. Az 1847. március 15-én Pesten több mint ezer részvevővel megtartott ellenzéki értekezlet elfogadta a párt programjának alapelveit, s egy bizottságra bízta a program részletes kidolgozását. A program végső megszövegezésére Deákot kérték fel. Az 1847. június 7-én tartott országos ellenzéki konferencia jóváhagyta az *Ellenzéki Nyilatkozatot*, a teljes polgári átalakulásnak csaknem két évtizede formálódó, véglegessé vált programját.

A nyilatkozat mindenekelőtt kijelenti, hogy az ellenzék természetes hivatásának tekintni a kormány ellenőrzését, majd felsorolja a kormány által elkövetett törvényesítéset. Az alkotmány biztosítékaként szükségessé tartja a parlament felelős kormányt, a nyilvánosságot, valamint az alapvető polgári szabadságok érvényesülését: a gyűlekezési, egyesületi és sajtószabadságot, valamint a vallásszabadságot. Kivánja a program Erdély unióját. Ezután felsorolja azokat a társadalmi és politikai reformokat, amelyeknek életbe lépését az ellenzék szükségessé tartja: közteherviselés – a nem nemesei politikai jogokban való részvétel (országgyűlési és helyhatósági képviselő) – törvény előtti egyenlőség – az úrbéri viszonyok megszüntetése állami kármentesítéssel – az őrség eltörlése. Végül kifejti az ellenzék nézetit Magyarországon és a Birodalom viszonyáról.

Ellenzéki Nyilatkozat (1847)

Nem fogunk mi ezen működésünkben soha megfellekezni azon viszonyokról, melyek közöttünk s az ausztriai örökös tartományok között a pragmatica sancto értelmében fennállanak; de szorosan ragaszkodunk az 1790:10. törvénycikelyhez is... Nem akarjuk mi hazánk érdekeit az összes monarchia egységének s biztos fennállatásának érdekében ellentétbe hozni; de másrésztől törvénytel, igazsággal s méltányossággal ellenkezőnek tartjuk, midőn Magyarország érdekei bármely egyes tartományok érdekeinek jogtalanul alárendelhetnek, amint az ipar és kereskedési viszonyainkra nézve már hosszú időtől fogva folytonosan történni... Meg vagyunk győződve, hogy ha az ausztriai örökös tartományok... is az alkotmányos nemzeten sorba lépének, s az egész monarchia kormányát mind összes rendszerében, mind egyes részleteiben az alkotmányosság szelleméig lengné kereszttül; érdekeink s az ő érdekeik... könnyebben kiegyenlíthetők lennének.

Pálkossy Gábor (szerk.) *Magyarország története a 19. században*. Szöveggyűjtemény. Bp. 2003, 189–194.

Az ellenzék vezetői közül az adminisztrátoroknak többeket sikerült megyéik követségállításán megbuktatniuk. Deák nem vállalta a követséget, Kossuth viszont most először került be a diétára, a „vezérmege”, Pest megye követeként. Széchenyi is megválasztatta magát az alsóházára Moson megyében.